

ВЕЛИКИЙ РЕСУРС НЕВИЧЕРПНОГО НАТХНЕННЯ

Прісовський Є.М. Дороговказ на віки. Літературно-критичні статті. - Одеса: Друкарський дім, 2006. - 182 с.

Одеське видавництво «Друкарський ДІМ» розпочало 2006 рік фоліантом, який, на мою думку, повинен дістати широкий схвальний розголос. Йдеться про збірку літературно-критичних статей доктора філологічних наук професора Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова Євгена Прісовського «Дороговказ на віки». В анотації справедливо зазначено: «Книга призначена для учнів середніх шкіл, студентів - філологів, для викладачів української літератури у школах та вузах, а також для широкого кола читачів, що цікавляться проблемами розвитку художньої літератури».

Поява цього видання особливо актуальна сьогодні, коли різні нечесні на руку кололітературні елементи безкарно паплюжать святі імена Тараса Шевченка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської і т.д. Гадаю, нова книга Євгена Прісовського стане фактом неформальної, але переконливої відсічі цим нездоровим силам, оскільки вона розглядає українську класичну літературу як дороговказ для рідного народу на віки вічні. В книзі 22 статті та плюс авторська передмова, з одного боку - аналітична, а з іншого - пропедевтична, спрямована до майбутніх візів української класики; її основна риса багатогранна, її заселеність - щонайширша. Та незважаючи на великий обсяг матеріалу, архітектоніка збірки продумана і виважена, ідейно наснажена. Посудіть самі, основні фігуранти книги М. Костомаров і Т. Шевченко; М. Старицький, М. Кропивницький та І. Карпенко-Карий; М. Драгоманов, І. Франко та П. Грабовський; Леся Українка, М. Коцюбинський і В. Стефаник; поети-молодомузівці Б. Лепкий і П. Карманський; осібю Олег Ольжич і живий класик Ліна Костенко; принагідно маємо поклик і до ряду інших провідних сьогочасних українських поетів. До типологічного контексту залучені також поема Адама Міцкевича Поминки і Генріха Гайне «Німеччина». А наявність у книзі статті «У правді життя» про велич таланту геніальної актриси Марії Заньковецької дає право кодифікувати видання як збірку літературно-критичних та мистецьких статей. Це цілком логічно, бо автор - член Національної спілки письменників України і Спілки театральних діячів України, він однаково висококомпетентний як у проблемах нашої літератури, так і театального життя.

Професор Є. Прісовський майже сорок років читає рідну літературу в університеті, очевидно, тому і впорядкував свою нову працю як своєрідний посібник насамперед для студентів. Візьми першу-ліпшу статтю - і то квінтесенція-конспект із якоїсь певної проблеми: чи то «Українські балади» Миколи Костомарова, чи поліфонічність першого Шевченкового «Кобзаря», чи живі традиції цьогорічного ювіляра ЮНЕСКО Івана Франка в українській поезії 60-80-х років ХХ століття.

Взагалі, нова праця високоавторитетного одеського літературознавця - це широке екскурсивно-дискурсивне поле, в якому охоплені найрізноманітніші аспекти класичної української літератури, як-от: ідейний ЗМІСТ, жанрова диференціація, найтонші нюанси поезики чи не найоригінальніших майстрів, фактори типології, зрештою, політичні уподобання окремих письменників у параметрах своєї епохи. Колосальний географічний ландшафт книги: творчі постаті сходу і заходу України, її півдня, центру і півночі, підходи для геопоетичного і порівняльного концепту, літературні явища Польщі та Німеччини. Причому цей далекого засягу ландшафт логічно окреслений і кореспондує з характером невпинних творчих пошуків, які становлять український літпроцес від перших десятиліть ХІХ століття і до сьогодні.

Розглядаючи українську літературу як дороговказ для рідного народу навіки, Євген Прісовський цю новознайдену тенденцію переводить у полівалентну площину: це дороговказ водночас етичний, естетичний, громадянський. Патріотизм українського класичного красномовного письменства - одна із домінант цієї цікавої книги. Що ж, акцент Євгена Прісовського правильний і актуальний: саме дефіцит патріотизму як у властивіших, так і в обивательських колах сьогодні дуже видимий, і це утруднює процес становлення національної держави.

Дуже позитивна риса рецензованої збірки статей - виняткова спостережливість її автора. Стільки разів ми студіювали перший Шевченків «Кобзар», у якому було всього вісім творів, але тільки Є. Прісовський помітив, що два «... фактично становлять диптих. Хоч герой першого «Іван Підкова» живе й діє в другій половині XVI століття, а події «Тарасової ночі» розгортаються в 1630 р., обидві поезії об'єднують протиставлення часів козацької свободи й сучасності, коли завмер свободолюбивий дух народу» (С. 15). Це, погодьтесь, незаперечна знахідка-акцентація.

У статті «Про типологічну спорідненість поем Т. Шевченка «Сон», «Кавказ» та А. Міцкевича «Поминки» й Г. Гейне «Німеччина» автор знайшов той консесуальний еквівалент, що споріднює чотири видатні твори трьох великих поетів трьох самобутніх літератур. Це зненависть високих художників слова до імперій, не має значення чиїх, чи Романових, чи Габсбургів, бо такі суспільства, то «суцільна псарня, де собака вартісніша за людину, а в людині переважають звірячі, хижацькі інстинкти» (С. 19).

Принадно до цієї статті мусимо зауважити ось що. Цитуючи поему «Німеччина», автор покликається до видання: Генріх Гейне. Німеччина (Зимова казка). - К.: Держлітвидав, 1937. На погляд рецензента, доцільніше було б зацитувати принадні фрагменти за виданням: Генріх Гейне. Вибрані твори в 4 томах. - К.: Дніпро, 1973. - Т.3. Тим більше, що перекладач поеми Леонід Первомайський з кожним новим виданням переглядав і вдосконалював свою версію. Пора вже і правильно інтерпретувати українською і ім'я цього лірика Генріх Гейне. До речі, так писав його і геніальний Микола Лукаш в останніх прижиттєвих виданнях своїх перекладів, і так пишуть його тепер академічні журнали.

Статті «Багатогранність таланту», «У боротьбі з фальшивою ідеєю», «У правді життя», присвячені видатним діячам української національної літератури і театру корифеїв Маркові Кропивницькому, Іванові Карпенку-Карому, Марії Заньковецькій, знадобляться не лише пошанувачам художнього слова і ревнителям сцени, а заодно і одеським краєзнавцям: там добре висвітлені зв'язки цих діячів української культури з Південною Пальмірою. Відрадно, що в останній статті маємо поклик і до праць Симона Петлюри. Давно пора ввести в науковий обіг здобуток цього діяча, який був не лише видатним політиком, а й чудовим літературно-мистецьким критиком, публіцистом і перекладачем - і над ким довго висіла фальшива бирка антисеміта. В усіх трьох статтях відчувається рецепція пошуків зріднених спільною справою майстрів.

Розглядаючи великий обшир української класичної літератури, Євген Прісовський демонструє індивідуальний підхід до кожного імені. Якість такого рішення очевидна - вся книга має багатоаспектний характер і поліфонічне звучання. Якщо в статтях про лірику Івана Франка і живучість його традицій в сучасній українській поезії літературознавець аналізує предмет у філософському вимірі, то вже поезію Павла Грабовського він розглядає передовсім як доскіпливий віршознавець (знайдені найтонші засоби увиразнення, композиція вірша зображена графічно, відокремлені поетичні фігури).

Стаття «Волинське й загальноукраїнське начала в поезії Лесі

Українки» - науковий симбіоз великої і малої батьківщин в її творчості, а розвідка «Мотиви сумніву віри й пророцтва в ліриці Лесі Українки» - спроба заново прочитати цілий ряд поезій, які часто не помічали інші дослідники.

Стаття «Загальнолюдські начала в новелах М. Коцюбинського 1905-1912 років» побудована у вигляді тез, де кожен абзац – наукова характеристика певного оповідання.

«Традиції Каменярів і Конкістадорів живуть у справах героїв Ольжича» (С. 146) - такий логічний вислід розвідки про цю видатну особистість.

«Інтерес до історії - це інтерес до істини» (С. 149) - ось яким чином узагальнює автор характер і природу творчих пошуків Ліни Костенко в поемах на історичну тематику «Скіфська Одіссея» та «Сніг у Флоренції».

Нарешті завершальна стаття «Що зберегла пісня» порушує проблему співвідношення між людською і творчою поведінкою митця. І тут авторський присуд категоричний і чесний: «Розходження між способом життя і творчістю обов'язково жорстоко мстить художникові, прирікаючи його на мистецьку деградацію» (С. 171).

Краще й одвертіше, мабуть, не скажеш. Тож великий виховний і пізнавальний момент має ця збірка статей Євгена Прісовського, і вона, звичайно, викличе великий інтерес в усіх, хто бачить потужну силу натхнення і духовного здоров'я в українській класичній літературі великому духовному набуткові нашого народу.

А.П. Гризун

м.Суми